

Uit beeld?

Kwetsbare mensen op vergeten plekken

*De inzet van de GGD West-Brabant
op camping Fort Oranje*

Dit boekje biedt een blik op de wereld achter de slagboom van camping Fort Oranje, gezien door de ogen van GGD-medewerkers. In onze regio zijn nog meer plekken, waar kwetsbare burgers buiten beeld dreigen te raken. Als vangnet speelt de GGD een rol bij het verbeteren van de leefsituatie van deze mensen. Dat begint ermee deze groep in ieder geval scherp in het oog te krijgen. Hoe krijgen we ze weer in beeld?

West-Brabant

“We zijn iets vergeten in onze samenleving. Niemand kijkt naar deze mensen om.”

Dat zegt Karien Zonneveld, inspecteur technische hygiënezorg van de GGD West-Brabant. Ze heeft het over de bewoners van camping Fort Oranje in de gemeente Zundert, net ten zuiden van Breda. De GGD heeft hier 29 caravans en de bijbehorende leefomgeving geïnspecteerd, zo’n tien procent van het totale aantal caravans. Daarin heeft de GGD 58 volwassenen en 44 kinderen geteld.

Net als de andere GGD-collega’s die op het terrein rondgelopen hebben, is de inspecteur enorm geschrokken van de leefomstandigheden waarin deze mensen wonen. De camping doet denken aan een sloppenwijk. De bewoners leven hier zonder enig perspectief op een beter leven. De gedachte dat hier kinderen opgroeien, vindt zij ondraaglijk.

Fort Oranje staat niet op zichzelf. Alleen al in West-Brabant zijn naar schatting vijf soortgelijke campings; in de rest van Nederland zijn er nog veel meer. Het is een verhaal dat velen niet kennen.

Dit boekje biedt een blik op de wereld achter de slagboom van Fort Oranje, gezien door de ogen van GGD-medewerkers. Als vangnet voor de meest kwetsbare groepen speelt de GGD een rol bij het verbeteren van de leefsituatie van de bewoners. Dat begint ermee deze groep in ieder geval scherp in het oog te krijgen en in beeld te houden.

Annemieke van der Zijden

Mark van Beers

Managementteam GGD West-Brabant

Een geheime operatie

Het jaar 2014 is nog maar net begonnen als directeur Annemieke van der Zijden van de GGD West-Brabant een telefoontje krijgt van burgemeester Poppe-de Looff van de gemeente Zundert. Dat komt wel vaker voor: de burgemeester is ook bestuursvoorzitter van deze GGD.

Dit keer heeft de burgemeester haar GGD nodig voor een uitzonderlijke actie in haar eigen gemeente. Is de GGD bereid om mee te doen aan een grootscheepse handhavingsactie in camping Fort Oranje? Hierbij staat de aanpak van fraude, wietteelt en andere overtredingen centraal.

Maar de burgemeester weet ook dat er schrijnende armoede heerst op de camping in haar gemeente. Dat vraagt om aandacht voor de menselijke kant. En daar heeft ze de GGD voor nodig. Ze wil nadrukkelijk dat 'zorg en veiligheid' op deze dag aan elkaar gekoppeld worden. Hierin ziet ze de GGD als voortrekker.

De handhavingsactie is onderdeel van de Taskforce Brabant Zeeland, een grootscheeps samenwerkingsverband tegen de georganiseerde criminaliteit. Een groot aantal andere diensten heeft zich al aangesloten bij de actie: de brandweer, de belastingdienst, het Openbaar Ministerie, de Koninklijke Marechaussee en de milieurecherche. De Provincie Noord-Brabant coördineert de actie, waarbij ongeveer 150 mensen betrokken zijn.

Frank van Ierland is projectleider van de Taskforce. Hij heeft de mogelijke inzet van de GGD voorbesproken met diverse mensen bij de GGD. Dat leidde intern aanvankelijk tot discussie. Voor de GGD is het volkomen nieuw om bij een dergelijke integrale handhavingsactie aan te haken.

Van der Zijden bespreekt de dilemma's met sectormanager Mark van Beers. Hoe is het om als sociaal-verpleegkundigen zij aan zij op te trekken met politie, marechaussee en andere handhavingsdiensten? Wat betekent dat voor het beeld van de GGD? "We vroegen ons af: zijn we hier wel van?", vertelt Van der Zijden. "Willen we als GGD wel verbonden worden met een handhavingsactie?"

Toch zien beiden al snel de meerwaarde in van deze samenwerking. Dit is dé kans om een zwakke groep in de samenleving in beeld te krijgen en daar iets voor te betekenen. En als de GGD'ers samen met de politie het terrein betreden, betekent dat in ieder geval dat de verpleegkundigen veilig hun werk kunnen doen. "De samenwerking met deze organisaties is grotendeels nieuw", zegt Mark van Beers. "Dit was voor ons een mooie gelegenheid om te kijken hoe dat bevalt."

Fort Oranje ligt tussen de akkers en het bos nabij het dorp Rijsbergen, net ten zuiden van Breda. De afstand tussen het hoofdkantoor van de GGD in Breda-Noord en Fort Oranje is volgens Google Maps 10,8 kilometer. Zonder opstoppen rijdt je er met de auto in 17 minuten naartoe.

Een rit naar een andere wereld, want Fort Oranje is geen gewone camping. Weliswaar is er een trekkersveldje voor passanten, maar het grootste deel van de bewoners

De erbarmelijke leefomstandigheden van de bewoners van Fort Oranje gaan ons aan het hart. Daarom willen we de boer op voor deze groep.

woont hier permanent in stacaravans. Bijna altijd met een dringende reden: schulden, echtscheiding, soms een gevangenisverleden. Sommige bewoners zijn zwakbegaafd of hebben psychische aandoeningen. Of allebei tegelijk.

Het is een soort laatste vluchtplaats voor mensen die niet het vermogen hebben om goed voor zichzelf of hun kinderen te zorgen. Ze bevinden zich bijna onderaan de woonladder, nog net boven het leven op straat.

Veel bewoners hebben niet of nauwelijks inkomsten. Naar schatting leeft 85 procent onder de armoedegrens. Om te overleven zoeken bewoners naar alternatieve manieren om aan geld te komen, zoals wietteelt en prostitutie.

Op de website van Fort Oranje staat de camping omschreven als een 'familiecamping waar voor eenieder wat te doen is'. De gemeente Zundert, de veiligheidsregio en de politie zien in hun statistieken andere zaken. De gemeente registreert een piek voor vervoer van kinderen naar speciaal onderwijs in Zundert en Etten-Leur. Als de brandweer van Zundert moet uitrukken, is dat in een derde van de gevallen naar Fort Oranje.

In de ogen van de politie is de camping een 'vrijplaats'. Daarmee wordt bedoeld dat in de praktijk hier iedereen kan doen wat hij wil, variërend van drugshandel tot uitbuiting en mensenhandel. Het is de poort naar de hel, zo wordt er binnenskamers gezegd.

Denkwerk en afstemming

De directie van de GGD zet het sein op groen: voor het eerst gaat de GGD een actieve rol vervullen bij een integrale handhavingsactie. Sociaal-verpleegkundigen gaan de leefsituatie van de bewoners van Fort Oranje in beeld brengen en een vangnet vormen voor mensen die dat nodig hebben. Na de actie zal de GGD een rol spelen bij de nazorg en toeleiding naar reguliere zorg en opvang.

De formele opdracht van de burgemeester komt op 21 januari binnen, één week voor de handhavingsdag. Daniëlle Steenbergen (beleidsadviseur) en Han Scholte (projectmanager) krijgen de opdracht om de actie vanuit de GGD voor te bereiden en het draaiboek op te stellen. Dat gebeurt in het diepste geheim; slechts een kleine groep collega's is op de hoogte.

Voor de GGD vergen deze voorbereidingen het nodige denkwerk en veel afstemming. Beleidsadviseurs, epidemiologen, een milieukundige en sociaal-verpleegkundigen werken samen aan de opstelling van een checklist. Zo kunnen ze met de bewoners in korte tijd de juiste zaken bespreken en de gegevens goed registreren, zodat de bevindingen na de actie goed opgepakt worden.

Ter voorbereiding bestuderen GGD'ers de beschikbare dossiers van de kinderen van nul tot negentien jaar. Daarbij wordt al snel zichtbaar dat er op Fort Oranje diverse gezinnen wonen met een opeenstapeling van problemen.

Scholte en Steenbergen stellen vier teams samen van elk twee verpleegkundigen, die daadwerkelijk het terrein opgaan: de zogeheten 'loopteams'. Deze verpleegkundi-

gen zijn afkomstig van de afdelingen Openbare Geestelijke Gezondheidszorg (OGGZ) en Infectieziektebestrijding en gaan in de caravans zorgwekkende situaties in kaart brengen. Hoe staat het met de leefbaarheid in de caravan en hoe zijn de mensen eraan toe? Hoe gaat het met hun gezondheid, sociale omstandigheden en geestelijke toestand?

Daarnaast zal een ander team diverse vormen van milieuvervuiling onderzoeken en de gezondheidssituatie op het campingterrein zelf registreren. Dat team bestaat uit vertegenwoordigers van Technische Hygiënezorg (THZ) en Bureau Gezondheid, Milieu en Veiligheid (GMV) van de GGD, aangevuld met deskundigen van de Omgevingsdienst West- en Midden-Brabant en de milieupolitie.

Dan is er nog een achterwachtteam, dat buiten het campingterrein assistentie verleent. Ze verwerken alle aantekeningen, zodat de burgemeester snel op de hoogte gebracht kan worden van de eerste bevindingen.

De strakke deadline, de integrale aanpak en de betekenis voor de samenleving spreken de GGD'ers erg aan. "Alle betrokken medewerkers voelden de urgentie", vertelt Steenbergen. "Er was veel saamhorigheid: iedereen was bereid om in de avonden of het weekeinde extra te werken om goed voorbereid te zijn. Dit is een nieuw terrein, maar dit is wel waar we onze vangnetfunctie kunnen vervullen."

Waar is die baby?

Dinsdag 28 januari is een kille, natte dag. In alle vroegte beginnen de politie, de gemeente en de andere diensten met de actie, die bijna de hele dag in beslag zal nemen. Er zijn zo'n 150 mensen van verschillende diensten in touw.

Ook de GGD'ers verzamelen zich in alle vroegte en rijden over de Bredaseweg naar Rijsbergen. De politie heeft de weg afgezet. Gas geven en door rood rijden, deze keer mag het. Sociaal verpleegkundige Emi van den Ouweland zit met vier collega's in één auto. In haar keel voelt ze de spanning kloppen.

De colonne arriveert om 6 uur 's ochtends bij Fort Oranje. Het is nog aardedonker, maar de zwaailichten op de politieauto's leveren genoeg licht. Als eersten gaan politieagenten en leden van de andere handhavingsdiensten de camping op, gehuld in gele veiligheidsvesten. Ze omsingelen het hele terrein om de mensen tegen te houden die mogelijk via de bosschages willen ontsnappen.

Als de politie een signaal geeft, gaan de loopteams van de GGD het terrein op. Voor alle teamleden is het een spannende dag. De opbouw van de actie is belangrijk, weten ze. Zijn de doelstellingen inderdaad goed uitgewerkt? Kent iedereen zijn rol? Wat kunnen en mogen de teamleden meteen oppakken?

Emi van den Ouweland loopt met haar collega Arnold Simon naar enkele caravans, waarvan ze al weten dat er kinderen verblijven. Bij de eerste caravan verspert een Bulgaarse man hun de toegang. Ze mogen niet naar binnen 'omdat er een baby ligt te slapen'. Als ze toch naar binnen gaan, zien ze drie slapende volwassenen op een hoekbank liggen. De verpleegkundigen zoeken verontrust de hele caravan door. Waar is die baby dan?

Het kindje is onvindbaar. Wel treffen ze een zevenjarige jongen aan.

Pas als de inspecteurs verder het terrein op komen, zien ze hoe smerig de leefomgeving is. De speeltuin ligt vol glas en zwerfvuil.

Van den Ouweland werkt gewoonlijk op het Meldpunt Zorg en Overlast van de afdeling OGGZ: daar komen allemaal mensen met een opeenstapeling van problemen, die tussen de wal en het schip vallen. Als sociaal-verpleegkundige is ze gewend op bezoek te gaan bij woningvervuilers die in ernstig verwaarloosde onderkomens leven.

De toestand in de caravan brengt haar evengoed van haar stuk. De ruimte is vochtig en slecht geventileerd. De bewoners spreken slecht Nederlands. De GGD'ers begrijpen dat de jongen eigenlijk thuis hoort in Oss, maar nu tijdelijk op deze camping woont. Hij gaat niet naar school.

BLOTE KINDERVOETJES

Het echtpaar R. woont met drie kinderen van 2, 5 en 6 jaar op de camping. Ze hebben twee grote honden en twee poezen. Vandaag zijn de twee oudste kinderen naar school. Vader werkt in Dordrecht bij een schoonmaakbedrijf. Ze komen uit Den Haag, maar daar zijn ze drie jaar geleden al vertrokken. Ze hebben schulden en zijn hun huis uit gezet. "We zijn de caravan aan het afbetalen en we betalen ook nog 500 euro per maand aan de campingbaas voor deze plek. We kunnen niet goed rondkomen en hebben schuld bij de campingbaas. Die heeft ons afgesloten van water."

In de caravan treft het team veel rommel en vuil aan: de kattenbak staat op de aanrecht, overal staan vuilniszakken, de 'kamertjes' staan overvol. De wanden en vloeren zijn niet afgewerkt. Het stinkt binnen naar afval, katten en schimmel. Op blote, zwarte voetjes loopt een van de kinderen rond over de planken vloer vol gaten en splinters. Mevrouw R. houdt de moed erin: "Volgende week is alles netjes hier."

Verderop staat bij een caravan een grote hond te blaffen. Hier woont een Nederlandse man met zijn Poolse vrouw. Ze zijn bezig met een verbouwing: van de onderstellen van drie enkelwandige stacaravans wordt één geheel gemaakt. De dakbedekking is direct zichtbaar; overal ligt rommel en viezigheid. De vrouw blijkt zwanger te zijn. Het stel weet dat hun kindje met een hartafwijking ter wereld zal komen. De vrouw staat niet onder medisch toezicht.

De verpleegkundigen treffen ook drie reuen aan, evenals een mager teefje en acht zielige puppies. Na zijn vrijlating uit de gevangenis had de man geen bron van inkomsten meer, krijgen ze te horen. Nu verdient hij aan de hondenfokkerij. Het GGD-team stuurt de dierenpolitie erop af.

Arbeidsmigranten en kwetsbare burgers

Grofweg bestaat de permanente bevolking van Fort Oranje uit twee groepen. Allereerst zijn er de arbeidsmigranten, die vaak door toevallige omstandigheden op de camping beland zijn. Ze kunnen moeilijk terug naar hun land van herkomst, al was het maar omdat ze voor hun achtergebleven familie een status hoog te houden hebben.

De tweede groep bestaat uit Nederlanders. Ook hier zijn twee groepen te onderscheiden. Een deel woont bewust permanent in stacaravans, die herkenbaar zijn aan keurig verzorgde tuintjes met bloembakken en tuinkabouters. Zij vormen de traditionele populatie van Fort Oranje. Andere bewoners zijn hier terechtgekomen omdat ze elders weg moesten, bijvoorbeeld vanwege schulden of omdat ze bij een woningcorporatie al hun kansen verspeeld hebben. De traditionele Nederlandse populatie wordt kleiner, de groep kwetsbare burgers met een lage sociaaleconomische status wordt groter.

De algemene indruk van de verpleegkundigen is dat de Roemenen, Bulgaren en Polen zich nog wel redden. Ze leven in de marge, maar weten zo goed en zo kwaad als dat gaat hun caravan op orde te houden. De meesten hebben werk, en dus in ieder geval wat geld te besteden.

Zo ziet Emi van den Ouweland een man en een vrouw met drie kinderen uit Polen. De caravan en het tuintje zien er prima uit, de kinderen gaan naar school. "Ze staan nu ingeschreven voor een huurhuis bij een woningbouwcorporatie, dus dat komt wel goed", zegt ze.

Het is de groep kwetsbare Nederlanders die de GGD verreweg de meeste zorgen baart. Zij wonen vaak in zwaar vervuilde caravans vol schimmel, onveilige kachels en gebrekkige ventilatie. Verschillende kinderen blijken geen eigen bed te hebben. In een stacaravan treft het GGD-team de oudste dochter aan op een soort zoldertje. Ze slaapt op een plank met een dun matrasje erop.

Deze groep bewoners leeft in grote financiële zorgen en kampt met allerlei medische problemen. Ze hebben geen grip op hun eigen leven. Velen zitten in zo'n complexe situatie, dat ze geen uitwijkmogelijkheden meer hebben. Het zijn rakkers en stakkers, in alle mogelijke gradaties.

Diverse bewoners zijn hier terechtgekomen vanwege schulden of omdat ze elders hun kansen verspeeld hebben.

In een aantal caravans ontbreken de ramen. Een rechtopstaand matras voor een open raam moet de scherpste kou een beetje buiten houden.

“Het is goed om hier te zijn, want we zien dat je niet iedereen over één kam kunt scheren. We hebben maar een klein deel van de caravans gezien, maar we kunnen toch meteen van betekenis zijn voor de mensen. Niet om boetes uit te delen of om regels te handhaven, maar juist om tegen de mensen te zeggen: vertel eens even. Wij komen misstanden oplossen met oog voor de bewoner en kijken hoe kwetsbare mensen het beste geholpen kunnen worden.”

Emi van den Ouweland, sociaal-verpleegkundige GGD West-Brabant

DE FLAT UIT GEZET

Mevrouw Z. (57) en zoon P. (28) wonen samen met zes katten, een hond en een slang sinds een jaar in de caravan van een kennis op Fort Oranje. Ze komen uit Rotterdam en zwerven al twee jaar door Nederland. Mevrouw is gescheiden, haar man zat vaak in detentie. Door financiële problemen moesten ze hun flat uit. De zoon is licht autistisch en afhankelijk van de zorg van zijn moeder. Samen doen ze links en rechts wat klusjes. Zo knopen ze de eindjes aan elkaar. De zoon staat ingeschreven bij de gemeente Zundert, maar moeder niet. Ze heeft geen identiteitsbewijs. “Dat kost geld en dat hebben we niet.” Over drie maanden moeten ze hier weg, maar ze hebben geen idee waar ze dan naartoe kunnen. “Iedereen verwijst ons naar Rotterdam, maar daar kunnen we niet meer terecht.”

Een aantal kinderen heeft de GGD helaas niet in beeld, beseffen de verpleegkundigen op Fort Oranje. Officieel moeten gezinnen zich in hun nieuwe woonplaats inschrijven, zodra ze bij hun oude gemeente uitgeschreven zijn. Toch glippen er kinderen tussendoor, die niet naar school gaan en niet bekend zijn bij de GGD.

Inspectie van de leefomgeving

Om half negen arriveren nog meer GGD-collega's op Fort Oranje. Dit team gaat een inspectie uitvoeren naar douche- en toiletvoorzieningen, veiligheid op de camping, drinkwatervoorzieningen, afval en reiniging. Twee van hen zijn inspecteur Karien Zonneveld van de afdeling Technische Hygiënezorg en adviseur Renske Nijdam van Bureau GMV.

Voor de argeloze bezoeker die net het terrein op komt, lijkt er nog weinig aan de hand. Een bord maakt bezoekers erop attent dat er koffie te krijgen is. Het restaurant en de keuken zijn brandschoon.

Het zwembad voldoet aan de richtlijnen. Het legionellabeheersplan is op orde, net als de andere benodigde papieren. Wel is de ingang van het zwembad versperd door vuilniszakken vol potgrond. In de week die aan deze handhavingsdag vooraf ging, heeft de politie nog twee hennepplantages opgerold op Fort Oranje.

Pas als de inspecteurs verder het terrein op komen, zien ze hoe smerig de leefomgeving is. De speeltuin ligt vol glas en zwerfvuil. Op de kinderboerderij ontbreekt de verplichte handenwasgelegenheid. Ze treffen enkele verwaarloosde paarden aan, die

"Ik kan me niet voorstellen dat je hier permanent wilt wonen, terwijl er niets opgeruimd is. Toch vind ik het een lastig vraagstuk. Als wij zeggen dat er geen permanente bewoning mag zijn op Fort Oranje, is voor de bewoners de straat het enige alternatief. Tegelijkertijd vind ik dat de bewoners ook een eigen verantwoordelijkheid hebben. Je hoeft van je eigen leefomgeving echt niet een soort vuilnisbelt te maken."

Renske Nijdam, adviseur milieu en gezondheid Bureau GMV

veel te nat staan. Karien Zonneveld ziet een kind in een roze jasje rondfietsen. Het gebladderde hek voor de milieustraat is gesloten. Ze zien in de directe omgeving overvolle afvalbakken en gescheurde afvalzakken. Er ligt een berg vuilniszakken van drie meter hoog. Ook treffen ze diverse vertrapte platen aan: mogelijk asbest. De grote hoeveelheden zwerfafval lokken waarschijnlijk ratten aan, denken de inspecteurs. Maar ze vinden daarvan geen bewijzen. Vanwege de zachte winter staat er volop gras, waardoor rattenkeutels nauwelijks vindbaar zijn.

De blokken met douches en toiletten blijken afgesloten te zijn van water. Zelfs de douchekoppen ontbreken. Wie zelf geen watervoorziening heeft in de stacaravan, kan dus niet bij een watertappunt of toilet elders terecht. En dat geldt voor diverse mensen die de huur of het staangeld niet betaald hebben. De GGD'ers vernemen dat de bewoners minstens 500 tot 600 euro per maand moeten betalen. Bij een betaalachterstand sluit de campingeigenaar water en elektriciteit van de caravan af.

Net buiten het terrein staat het mobiele commandocentrum van de politie. Hier zit Han Scholte om alle bevindingen van de GGD-teams te verzamelen. Ze ontvangt op haar beurt signalen van de politie. "Laat de mensen van de GGD alsjeblieft hier kijken, want hier zijn zieke mensen en kinderen!" Scholte stuurt haar teams er direct op af. De verpleegkundigen hebben er hun handen vol aan.

De leefomstandigheden zijn schokkend, vindt Scholte. "Je ruikt de armoede: bergen met afval, ongewassen mensen en de geur van verrotting. De schimmel kruipt omhoog, er is geen water om de wc's door te spoelen. Het raakt me zeer dat kleine kinderen in deze bouwvallen moeten leven."

Bewoners vragen hulp

Het stinkt naar hondenpoep op Fort Oranje. Het lijkt of de bewoners minstens één hond hebben, signaleert Karien Zonneveld. Vooral herdershonden. De meeste caravans hebben een klein tuintje met een hekje eromheen. In het gros van de gevallen ligt dit vol met drollen.

Diverse bewoners houden de inspecteurs van een afstand in de gaten. Daarnaast is er een handvol mensen dat nieuwsgierig vraagt wat die aan het doen zijn. Ze zijn bang dat de gemeente een einde maakt aan het permanente wonen op de camping. Waar moeten ze dan heen?

De gemeente heeft niet zomaar andere huisvesting beschikbaar voor driehonderd gezinnen, realiseren de bewoners zich. Wie niet ingeschreven staat in een gemeente,

kan ook geen uitkering krijgen. En wie uitgeschreven is uit zijn oorspronkelijke woonplaats, wordt niet zomaar teruggenomen door die gemeente.

Een mevrouw vertelt trillend aan de inspecteurs dat ze het zelf ook niet meer weet. Zelf is ze 'op visite', want haar caravan is inmiddels verhuurd aan anderen.

DOKTERSHELP NODIG

Een Roemeense mevrouw roept de GGD binnen. Ze wil hulp bij vinden van een dokter. Ze is niet verzekerd. Ze woont nu bij de ouders van haar vriend, die in detentie zit. Haar zoontje van zeven is ziek en ligt apathisch op de bank. Moeder en kind slapen 's nachts in een kleine, enkelwandige aanbouw van de caravan.

Milieu-adviseur Renske Nijdam ziet minder milieuverontreiniging dan ze had verwacht, maar schrikt van de leefomgeving. Overal liggen glasscherven en stukken hout van kapotte caravans, lege jerrycans en lekkende accu's. "Er staan ook enkele goede caravans, maar het gros is troep", zegt ze. "Ik kom ook in achterstandswijken, maar hier ligt nog veel meer rotzooi. Normaal gesproken ruimt de gemeente de troep in de wijken op, maar hier blijft alles liggen. Ondertussen spelen hier iedere dag kinderen buiten."

De inspecteurs zien een enorme hoeveelheid caravans met aanpassingen voor permanente bewoning. Overal staan benzinevaten en gasflessen, waarvan in een aantal gevallen de veiligheidsdatum al lang verlopen is.

Er liggen vierkante balen stro opgestapeld. De inspecteurs snappen eerst niet waar al dat stro voor dient en lopen om de caravan heen. Houden ze hier soms dieren? Het blijkt voor isolatie te zijn: bewoners stoppen de bodem en zijanten helemaal vol met stro. Binnen is nauwelijks ventilatie. "Bizar dat hier nooit grotere ongelukken gebeuren", zegt Karien Zonneveld.

JERRYCAN EN VIJF KRATTEN BIER

Vader, moeder, zoon (5) en dochter (7) komen uit Den Haag en zijn vanwege financiële problemen op Fort Oranje terechtgekomen. Ze wonen met een grote hond in een caravan, die over twee jaar afbetaald is. De kamers zijn vervuild, bedompt en staan vol met rommel. Een grote exotische vogel in een kooi kijkt toe. In de 'tuin' is nauwelijks ruimte om te lopen.

In de woonkamer zit vader rokend naast de kachel. Hij heeft een jerrycan met petroleum en vijf kratten bier onder handbereik. Een open elektriciteitsdraad bungelt aan het plafond. "Eerst hadden we een kolenkachel, maar die trok vacuüm."

In een aantal caravans ontbreken de ramen. Een rechtopstaand matras voor een open raam moet de scherpste kou een beetje buiten houden.

Van de ruim zeshonderd stacaravans op Fort Oranje is een derde verloederd en onbewoonbaar, schat de GGD na afloop in. Evengoed is een deel van deze caravans nog

steeds bewoond door mensen die blij zijn dat ze in ieder geval nog dit dak boven hun hoofd hebben.

Han Scholte stelt burgemeester Poppe-de Looff op de hoogte van de belangrijkste bevindingen. Bij haarzelf blijft het beeld op het netvlies hangen van een kind dat bij de poort achterblijft. Niemand kijkt naar hem om. Zojuist is zijn vader opgepakt vanwege criminele activiteiten. In totaal heeft de politie op deze dag acht mensen aangehouden. Zijn moeder blijft achter met hem en nog twee andere peuters en kan geen kant op.

Een nieuw onderkomen

De uitgestrekte plattelandsgemeente Zundert telt vier dorpen, met in totaal 22.000 inwoners. Daarnaast wonen er veel arbeidsmigranten uit Midden- en Oost-Europa, die in de boomteelt en op de aardbeinvelden werken. Dat zijn er een paar duizend; relatief gezien het grootste percentage arbeidsmigranten van Nederland.

Veel immigranten op Fort Oranje werken echter niet in Zundert en staan daar ook niet ingeschreven in de Gemeentelijke Basisadministratie Persoonsgegevens (GBA). Ze hebben nergens recht op, tenzij ze minimaal vijf jaar in Nederland wonen. "Ze zijn niet illegaal, maar er is ook nergens een potje beschikbaar als ze niet verzekerd zijn", zegt Emi van den Ouweland. "Wat als ze hartmedicatie nodig hebben, maar het zelf niet kunnen betalen?"

GEEN MEDISCHE HULP

J. en M. zijn van Bulgaarse afkomst en wonen met hun twee kinderen vier jaar in Nederland. J. heeft geen werk en zit thuis. Zijn jongste dochtertje van zes is ook thuis. Ze is ziek en moet eigenlijk geopereerd worden. Haar hand is provisorisch verbonden. Ze zijn niet verzekerd en hebben niet genoeg geld om rond te komen. M. is nu aan het werk als prostituee.

De caravan lekt, evenals het enkelwandige schuurtje waar 's nachts de kinderen slapen. Er brandt een gaspitje om het een beetje warm te krijgen. J. wil hulp.

Direct na de actie ontvangen Mark van Beers en Daniëlle Steenbergen alle collega's die op Fort Oranje gewerkt hebben voor de debriefing. Iedereen barst van de adrena-

"De situatie op Fort Oranje heeft me enorm geraakt. Op amper tien kilometer van mijn eigen bed leven mensen in deze armzalige omstandigheden, met nauwelijks perspectief om er zelf wat van te maken. Dat het zo erg zou zijn, had ik niet verwacht."

Daniëlle Steenbergen, beleidsadviseur GGD West-Brabant

Op blote, zwarte voetjes loopt een van de kinderen rond over de planken vloer vol gaten en splinters.

Meestal vluchten ze naar een andere camping in de omgeving. Zo ontstaat een waterbedeffect: het probleem verplaatst zich.

line. Zonder uitzondering hebben ze het gevoel dat ze een zinvolle bijdrage hebben geleverd. De GGD werd veel ingezet door de politie, soms ook door de bewoners zelf. "De politie wist ons goed te vinden", zegt Emi van den Ouweland. "We deden het echt samen. Ik voelde me one of the guys."

Om de situatie op Fort Oranje te omschrijven klinken harde woorden. 'Mensonterend', 'het afvalputje van de samenleving', 'een verstopte sloppenwijk in het Brabantse buitengebied'.

De GGD'ers zijn tevreden over de organisatie van de actie: het liep als een goed geoliede machine. De combinatie van diverse collega's in één team werkte erg goed, omdat de diverse expertises elkaar aanvulden. Ook de samenwerking met instanties op het gebied van veiligheid, justitie, sociale zaken en armoedebestrijding is de GGD goed bevallen. "Vanuit verschillende aanvliegroutes wisten we elkaar te vinden", zegt Scholte.

Leerpunten zijn er ook. Het doel van de actie moet kristalhelder zijn, net zoals ieders verantwoordelijkheden. De GGD'ers willen een volgende keer bovendien nog herkenbaarder zijn, bijvoorbeeld met bodywarmers met een grotere aanduiding van de GGD erop. Dan hoeven ze minder uit te leggen van welke organisatie ze zijn. Ook zou het mooi zijn als ze de gegevens meteen digitaal kunnen invoeren, want de verwerking is tijdrovend.

Ook de nazorg vraagt veel tijd. Evengoed zijn de GGD'ers ervan overtuigd dat zij een waardevolle bijdrage hebben geleverd, die de inspanningen meer dan waard maakten. Ze hebben heel veel gezien en gehoord, en kunnen dat nader uitwerken. Hier kunnen we onze wettelijke rol vervullen, daar is iedereen van overtuigd.

RESULTATEN VAN DE HANDHAVINGACTIE

Bij de handhavingsactie treft de Belastingdienst enkele mensen aan met een belastingschuld van in totaal drieduizend euro. Er worden negen auto's in beslag genomen. Van zeventig mensen worden per direct de toeslagen stopgezet omdat de Belastingdienst het vermoeden heeft dat deze onterecht zijn toegekend. Bij vijf personen is de bijstandsuitkering stopgezet; vier uitkeringen zijn in onderzoek genomen.

In februari 2014 treft Justitie twee Hongaren aan die onder erbarmelijke omstandigheden op Fort Oranje leven. Een van hen verklaart dat hij was geslagen met een stok en gedwongen om papier te eten. De ander sliep op een doek op een keukenvloer. Beiden werden vermoedelijk bedreigd en mishandeld.

Onder coördinatie van Daniëlle Steenbergen produceert de GGD in twee weken tijd een adviesrapport met de feitelijke bevindingen, conclusies en aanbevelingen. Vanuit alle afdelingen zetten de medewerkers hun schouders eronder. Een aantal caravans wordt verzegeld, zodat ze niet langer bewoond kunnen worden.

Ook krijgen alle gezinnen een brief van de gemeente dat er geen permanente bewoning is toegestaan. Als ze niet vertrekken, dan staat hen een forse boete te wachten. Maar niemand weet waar de bewoners heen moeten. Diverse bewoners komen uit de regio's Den Haag of Rotterdam. Vanwege problemen met burens of andere misstanden zijn ze daar uit hun huis gezet. Nu staan ze nergens meer ingeschreven en hebben geen recht op een woning. Als ze geen baan hebben, is het bovendien vrijwel onmogelijk om in aanmerking te komen voor een reguliere sociale huurwoning.

TIEN BEWONERS IN ÉÉN CARAVAN

Een Poolse opa woont met zijn zoon en dochter en hun zeven kinderen in één caravan. Twee van de kinderen zijn jonger dan één jaar. Er zijn niet genoeg bedden. Het ziet er netjes uit. Wel zijn er spanningen tussen de volwassenen. Opa wil graag hulp bij het vinden van huisvesting elders.

Inmiddels zijn wel diverse mensen vertrokken van Fort Oranje. Uit eigen beweging, omdat de grond hen te heet werd onder de voeten. Meestal vluchten ze naar een andere camping in de omgeving. Zo ontstaat een waterbedeffect: het probleem verplaatst zich.

De GGD heeft 29 caravans gecontroleerd. Dat is minder dan tien procent van het totale aantal permanente plaatsen op Fort Oranje. Hoe krijgen ze de andere negentig procent in beeld? "We hebben het vermoeden dat deze groep groeit", zegt Han Scholte. "Ze staan niet altijd ingeschreven in het GBA, hebben geen verblijfsvergunning en zijn niet verzekerd. Ze zwerven van camping naar camping. We hebben in Nederland een stroom mensen met schulden gekregen, waarop we onvoldoende zicht hebben."

De grote vraag is hoe instanties deze groep beter in beeld kunnen krijgen en hoe er voor financiering gezorgd kan worden, bijvoorbeeld bij medische problemen. De specifieke problematiek vraagt om specifieke expertise. Het is zoeken waar in het land deze deskundigheid beschikbaar is.

"Een oude, verrotte caravan zonder geiser is geen plek om te wonen. Voor mensen met een detentieverleden is dit geen plek om te re-integreren in de samenleving. En je kunt je afvragen of Fort Oranje een plek is waar kinderen mogen opgroeien. Daar moeten we oplossingen voor vinden. De bijdrage van de GGD heeft ons inhoudelijke meerwaarde geleverd op het gebied van kennis en expertise."

Leny Poppe-de Looft, burgemeester van de gemeente Zundert

Van de ruim zeshonderd stacaravans is een derde verloederd en onbewoonbaar. Toch zijn bewoners blij dat ze in ieder geval nog dit dak boven hun hoofd hebben.

"We zijn het meest ongerust over kinderen die permanent in deze onveilige omstandigheden wonen. Zij hebben hier niet voor gekozen. Dit gaat ons aan het hart, daarom willen we de boer op voor deze groep. We zijn verantwoordelijk voor deze kinderen. Wat ons schokt is de onverschilligheid. Als maatschappij doen we te weinig. We kijken weg. Dat maakt me kwaad."

Mark van Beers, sectormanager GGD West-Brabant

ONDER BEWIND

M. (29) is gescheiden en staat onder bewind. Haar kindje van drie jaar is uit huis geplaatst. Via allerlei omzwervingen is M. terecht gekomen op Fort Oranje. In haar caravan is het benauwd. In de kamer staat een vol vat petroleum. De buitenboel is vervuild. Ze wil wel hulp bij het vinden van een huisarts. Ze is niet verzekerd en heeft geen legitimatie.

Werkgroep Leefbaar

Naar aanleiding van de analyse van de GGD wordt de Werkgroep Leefbaar opgericht, die mensen toeleidt naar zorg en huisvesting. Belangrijke partners zijn de gemeente Zundert en de gemeente Breda, die centrumgemeente is voor maatschappelijke opvang. Ook de GGZ en GGD zitten in de werkgroep. "We hebben nu de insteek om de problemen aan te vliegen vanuit deze invalshoek", zegt burgemeester Poppe-de Looff.

De werkgroepleden brengen allereerst met Maatschappelijk Werk, Centraal Onthaal en Bemoeizorgteam regio Breda de zorgbehoefte van de campingbewoners in beeld. Waarin kunnen ze ondersteuning bieden, wat doen andere instellingen? Sommige zaken draagt de GGD over aan de GGD in Oost-Brabant, andere aan Rotterdam. Vermoedens van kindermishandeling geven ze direct door aan het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling.

Echte crisisgevallen zoals de moeder met de drie kinderen, krijgen opvang. Ook een aantal andere bewoners in een noodsituatie krijgen huisvesting en medische zorg. De zwangere Poolse mevrouw heeft huisbezoek gekregen van een gespecialiseerde verpleegkundige. Zo kan hopelijk de caravan en de naaste omgeving in orde gebracht worden voordat het kindje geboren wordt. Ook krijgt ze nu medische begeleiding. De jongen van zeven woont weer in Oss en gaat daar nu naar school. "De echt kwetsbaren krijgen een steuntje in de rug, maar we moeten keuzes maken", zegt Emi van den Ouweland. "Een aantal mensen moeten we daarom loslaten. Wel houden we contact met andere instanties om de vinger aan de pols te houden."

Naar aanleiding van deze actie onderzoeken de jeugdartsen van de GGD en Thebe Jeugdgezondheidszorg alle kinderen die op Fort Oranje verblijven. Daarvoor combineert de GGD de schoolgegevens met de gegevens uit het GBA. "We roepen hen allemaal op", zegt directeur Annemieke van der Zijden.

Zij merkt dat de signalerende functie van GGD op prijs wordt gesteld. "Onze verpleeg-

"Er zijn verbeteringen mogelijk als de milieustraat weer opengaat en de afvoer van het vuilnis netjes geregeld wordt. Dan is er ook minder gevaar voor de kinderen. Zoals het voorplein van Fort Oranje eruit ziet, zo moet ook de achterkant eruit zien. Maar er is meer nodig. Als maatschappij moeten we opnieuw onze verantwoordelijkheid nemen en meer zorg hebben voor deze mensen. Laten we accepteren dat er mensen zijn die nooit uit de bijstand zullen komen, omdat ze daartoe geen mogelijkheden of capaciteiten hebben. Deze mensen zijn er gewoon."

Karien Zonneveld, inspecteur Technische Hygiënezorg GGD West-Brabant

kundigen kunnen heel goed het gesprek voeren met deze mensen", zegt ze. "Ze zijn respectvol, kunnen de mensen goed te benaderen en weten van wanten. Deze aanpak kunnen we goed combineren met onze medische expertise."

Werkgroep Leefomgeving

Er is ook een structurele aanpak nodig om de leefomgeving gezond en veilig te maken. Daarom is er nog een tweede projectgroep in het leven geroepen: de Werkgroep Leefomgeving. Hier doen de afdelingen GMV en THZ aan mee, samen met vertegenwoordigers van de Omgevingsdienst West- en Midden-Brabant, de milieupolitie en provincie Noord-Brabant. Omdat bij de milieustraat asbest aangetroffen werd, heeft de gemeente de campinghouder opdracht gegeven om een gespecialiseerd bedrijf in te schakelen voor de verwijdering daarvan. Uit aanvullend onderzoek blijkt dat er nu geen nadelige gezondheidseffecten te verwachten zijn van de asbest. De milieustraat is inmiddels weer in gebruik.

Een van de vraagstukken is de huisvesting van de bewoners. Tijdelijke huisvesting van mensen op Fort Oranje is voor de gemeente Zundert bespreekbaar, permanente bewoning niet. Maar waar moeten de bewoners dan heen, nu zij in het gros van de gevallen geen economische of sociale binding hebben met Zundert of de rest van de regio?

De gemeente is eigenlijk verplicht om ingezetenen van Fort Oranje in te schrijven in het GBA. "Dat doen we nu niet meer, omdat ik vind dat je daar niet kunt wonen", zegt burgemeester Poppe-de Looft. "Een aantal mensen gaat tegen ons besluit in beroep, omdat zij zich wel willen inschrijven. Wij hebben foto's gemaakt van hun woon-situatie om aan de rechter te tonen hoe slecht het met de leefbaarheid gesteld is. Die moet dan maar een oordeel geven."

Wat de immigranten betreft, wil de gemeente alleen onderdak bieden aan buitenlandse werknemers die binnen de gemeentegrenzen werken. Het liefst ziet de gemeente huisvesting van seizoensarbeiders op de boerenerven waar zij ook in dienst zijn. Arbeidsmigranten die niet in Zundert werken, moeten elders onderdak vinden.

Het is een vraagstuk dat om brede aandacht vraagt: hoe gaan we om met de mensen aan de rafelranden van de maatschappij?

Vangnet voor de kwetsbaarsten

Als grensgemeente en als gemeente waar veel vraag is naar laaggeschoolde arbeidskrachten krijgt Zundert veel op zijn bord. Het ambtelijke apparaat van een plattelandsgemeente met 22.000 inwoners is daar echter niet op uitgerust. Zundert wil bovendien niet alle kosten voor zijn rekening nemen. "Dit is een regionaal of misschien zelfs wel landelijk vraagstuk", zegt burgemeester Poppe-de Looft. "We hebben andere partners nodig."

De handhavingdag heeft de GGD geleerd dat de medewerkers een waardevolle bijdrage kunnen leveren bij de signalering en aanpak van leefbaarheidsproblemen op Fort Oranje en soortgelijke locaties. Eén ding is duidelijk: dit is een kerntaak voor de GGD. De directie wil zich hiervoor nadrukkelijk sterk maken.

Tegelijkertijd worstelt de directie van de GGD met de vraag wie het voortouw moet nemen bij het vervolgtraject. Want dat het niet bij deze ene dag kan blijven, staat voor de GGD als een paal boven water. Maar wie neemt de leiding bij het voorkomen en oplossen van de gesignaleerde problemen? En vanuit welke invalshoek?

"We hebben in Nederland geen gezamenlijke visie op wat we een humane samenleving vinden", zegt directeur Annemieke van der Zijden. "Als GGD kiezen we voor de menselijke invalshoek. Anderen zeggen eerder: deze mensen hebben hier zelf voor gekozen, het is hun eigen verantwoordelijkheid dat ze in deze situatie zijn beland. Maar daar komen we niet verder mee. De sfeer is nu dat iemand zijn eigen problemen maar moet oplossen. Maar een deel van de mensen kan zichzelf gewoon niet redden. Daarbij hebben wij een rol: preventief én als vangnet voor de allerkwetsbaarsten."

Oplossingen zijn bovendien alleen mogelijk als de handen ineen geslagen worden. Regionaal, maar ook landelijk. Het is een vraagstuk dat om brede aandacht vraagt: hoe gaan we om met de mensen aan de rafelranden van de maatschappij?

"Deze mensen hebben intensieve begeleiding nodig om weer te re-integreren in de maatschappij", zegt projectleider Han Scholte. "Ik denk dat we vaker onze nek moeten uitsteken voor de zeer kwetsbaren, zodat ze de aandacht en zorg krijgen die ze nodig hebben. Als GGD willen we nadrukkelijk betrokken zijn bij het vervolg en daarover in gesprek gaan in Nederland."

"Er is dringend aandacht nodig voor de arbeidsmigranten die hier langdurig verblijven, zonder onderkomen of werk. Deze mensen hebben geen recht op een uitkering, dus ze zijn wel gedwongen om illegale werkzaamheden te doen. Ze hebben geen regionale binding en komen daardoor niet in aanmerking voor huisvesting. Nu zwerven ze door het hele land. Eigenlijk moeten ze terugkeren naar hun eigen land, maar toch zitten ze hier. Dat moeten we beter in kaart brengen."

Han Scholte, projectleider GGD West-Brabant

"De meest kwetsbare mensen hebben we nu in beeld, maar daarmee lossen we de onderliggende problemen van deze groep niet op. We moeten hier actief iets mee doen en kijken welke toegevoegde waarde we hebben. Nu we A gezegd hebben, moeten we ook B zeggen. Wij willen opstaan voor deze kwetsbare mensen!"

Annemieke van der Zijden, directeur GGD West-Brabant

Contact:

Mark van Beers
m.beers@ggdwestbrabant.nl

076-52 82 000
Info@ggdwestbrabant.nl
www.ggdwestbrabant.nl

Postbus 3024
5003 DA Tilburg

Colofon

Teksten en productie: Sigrid van Iersel | Verhaallijnen
Ontwerp en illustratie cover: Nanda Alderliefste | Noinoloi
Eindredactie: Margreet Steiner
Foto's: GGD West-Brabant en Shutterstock (pagina 2 en 15)
Drukwerk: Druno en Dekker
Uitgave: GGD West-Brabant, 2014

Gegevens uit deze publicatie mogen uitsluitend met toestemming van de GGD West-Brabant worden overgenomen.

De erbarmelijke leefomstandigheden van de bewoners van Fort Oranje gaan ons aan het hart. Daarom willen we de boer op voor deze groep.

